

Dorđe Krivokapić¹ (1982)

Fakultet organizacionih nauka, Univerzitet u Beogradu

Bojan Perković² (1988)

SHARE Defense - SHARE Fondacija

Nevena Krivokapić³ (1988)

SHARE Defense - SHARE Fondacija

Regulatorni okvir za onlajn medije u Srbiji

Apstrakt

Pojavom i razvojem Interneta stvoreno je potpuno novo okruženje koje je korisnicima pružilo priliku da izraze svoje ideje i mišljenja, što velika većina njih nije mogla da učini u eri tradicionalnih medija. Kako digitalne medijske platforme, kao što su blogovi i društvene mreže, postaju sve uticajnije, važno je razmotriti njihove pravne implikacije. U ovom radu ćemo pokušati da objasnimo položaj onlajn/digitalnih medija u okviru medijskog zakonodavstva u Srbiji.

Ključne reči

onlajn mediji, Internet, digitalne platforme, medijski zakoni

1. Uvod

Ubrzani razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija i digitalnog društva je doveo do jedne vrste “komunikacione revolucije”. Tradicionalni masovni mediji, odnosno štampa, radio i televizija, polako ali sigurno gube dominantni položaj kada je reč o informisanju građana. Internet platforme, a naročito one koje spadaju u Web 2.0, nam pružaju komunikacione mogućnosti koje smo teško mogli da zamislimo pre samo 15 godina. Zahvaljujući društvenim

1 krivokapic@gmail.com

2 bokiperkov@gmail.com

3 krivokapicnevena@gmail.com

mrežama poput Fejsbuka ili Tvitera, blogovima i samostalnim informativnim portalima, gotovo svako može da postane - medij, više nije ni neophodno investirati u infrastrukturu koja će vam omogućiti da doprete do javnosti koju želite da informišete. “Servisi za mikroblogovanje poput Tvitera se koriste ne samo za lično umrežavanje, već i kao platforme za diseminaciju vesti - čak i za novinarsko istraživanje” (Möller, 2013: 13). Da bi pojedinac učestvovao u medijskoj, odnosno informacionoj sferi, više nije neophodno da bude profesionalni novinar zaposlen u određenoj medijskoj organizaciji. Sadržaj koji korisnici kreiraju (user-generated content) zapravo predstavlja okosnicu novih digitalnih platformi.

Internet je od samih početaka komercijalne upotrebe karakterisala deregulacija, što je bio jedan od glavnih razloga za ovako vrtoglav rast i razvoj ove mreže. Takav pristup se primenjuje i kada je reč o onlajn/digitalnim medijima, što je veoma važno za slobodu izražavanja na Internetu i pravo da se informacije primaju i šalju. Kako su uticaj i rasprostranjenost novih medija rasli, pojavili su se problemi pravne prirode u vezi sa sadržajima koje kreiraju korisnici (npr. povreda ličnih prava: privatnosti, časti i ugleda, govor mržnje, odgovornost za objavljenu informaciju...). U ovom radu ćemo razmotriti kako se onlajn/digitalni mediji “uklapaju” u postojeći okvir medijskog zakonodavstva u Srbiji i na koji način bi novim propisima mogao da se ostavi prostor da ovi Internet servisi ostanu u što većoj meri izvan regulatornog okvira nacionalne države usled toga što smatramo da bi stroga regulacija onlajn/digitalnih medija u okviru nacionalnih država ugrozila globalni karakter i decentralizovanu arhitekturu Interneta koja je fundamentalna za slobodu izražavanja u digitalnom okruženju. Biće reči o samoregulatornim mehanizmima, kao i o perspektivama digitalnih medija.

Karol Jakubovič (Karol Jakubowicz) je identifikovao tri “nova poimanja medija” (*new notion of media*): “[...] digitalni, konvergentni mediji u koje će se svi postojeći mediji jednom razviti, mediji koje stvaraju novi akteri, uključujući društvene, građanske i medije koje stvaraju sami korisnici, kao i aktivnosti nalik na medijske koje obavljaju netradicionalni medijski akteri” (Jakubowicz, 2011: 16). Kada posmatramo sve spomenute onlajn/digitalne medijske platforme, lako je zaključiti da poseduju ova obeležja.

Kako bismo pružili što precizniju sliku o tome šta zapravo predstavljaju onlajn/digitalni mediji

(naročito u poređenju sa tradicionalnim medijima) njihovu klasifikaciju ćemo predstaviti u sledećoj tabeli:

Onlajn mediji	Onlajn medijske platforme	Javna glasila na Internetu
Samostalni informativni portali Blogovi Kanali društvenih mreža (Fejsbuk stranice, Tviter nalozi, Jutjub kanali...)	Društvene mreže (Fejsbuk, Twiter itd.) Platforme za razmenu informacija (forumi, agregatori, servisi za pretraživanje, blog platforme...)	Sajtovi tradicionalnih medija (štampa, radio, televizija) Informativni portali registrovani kao javna glasila

Koliko su onlajn mediji i medijske platforme značajni pokazuje i činjenica da tradicionalni mediji sve češće preuzimaju informacije sa ovih platformi. “Medijske organizacije su na promenu načina diseminacije informacija odgovorile tako što su uključile društvene mreže i kao sredstvo za sakupljanje vesti i kao izvor” (Harkin, et al, 2013: 25). U situacijama kao što su društveni konflikti, kada vlade često ograničavaju pristup medijima, sadržaj koji korisnici kreiraju postaje ključni izvor informacija (videti Harkin et al, 2013: 25). Primer sa ovih prostora predstavlja Stefan Živković, mladić sa Kosova koji je kao neposredni očevidac tvitovao o tamošnjim zbivanjima za vreme naročito burnih događaja (videti Grković, 2011).

Jedno od ključnih obeležja pojedinih platformi koje mogu da se smatraju medijskim je urednička kontrola nad sadržajem. Urednici u profesionalnim medijskim organizacijama svakako kontrolišu koji sadržaji se obavljuje, bez obzira da li se radi o njihovim oflajn ili onlajn izdanjima. Za onlajn medije takođe možemo da kažemo da imaju neku vrstu uredničke kontrole - zar se time upravo ne bave blogeri ili administratori Fejsbuk stranica? Ipak, treba razmisliti kakve bi bile posledice po slobodu izražavanja kada bi svi blogeri i korisnici koji vode naloge na društvenim mrežama (tzv. “community manager”) ili uređuju sopstveni informativni vebsajt bili obavezani odredbama zakona koji pre svega regulišu funkcionisanje tradicionalnih medija. Sa druge strane, onlajn medijske platforme za razliku od onlajn medija nemaju uredničku kontrolu, barem ne u obliku prethodne moderacije sadržaja.

U Zajedničkoj deklaraciji o slobodi izražavanja i Internetu, koju su 2011. godine potpisali

Specijalni izvestilac UN za slobodu izražavanja i mišljenja Frank Laru i Predstavnicu OEBS-a za slobodu medija Dunja Mijatović, kao i predstavnici Organizacije američkih država i Afričke komisije za ljudska prava i prava naroda, navedeno je da regulatorni pristupi kreirani za druga sredstva komunikacije (radio-difuzija, telefonija i sl) ne bi trebalo da se jednostavno primene i na Internet. Kao efikasno sredstvo za ograničavanje neprihvatljivog govora na Internetu se navodi samoregulacija (videti OEBS, 2011).

2. Postojeća medijska regulativa u Srbiji

U Republici Srbiji trenutno ne postoji zakon koji se odnosi i reguliše isključivo onlajn medije. Zakon o elektronskim medijima je još uvek u formi nacрта, zato ćemo na osnovu opšteg okvira medijskog zakonodavstva pokušati da predstavimo regulatorni okvir koji može da se primeni na digitalne medijske platforme.

Opšte uređenje slobode izražavanja je definisano u **Ustavu Republike Srbije**: “Jemči se sloboda mišljenja i izražavanja, kao i sloboda da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način, traže, primaju i šire obaveštenja i ideje” (Ustav RS, 2006, čl. 46, stav 1). Ova garancija se odnosi na sve vrste izražavanja ideja, samim tim i na Internet. Sloboda medija je garantovana članom 50. Ustava: “Svako je slobodan da bez odobrenja, na način predviđen zakonom, osniva novine i druga sredstva javnog obaveštavanja” (Ustav RS, 2006, čl. 50, stav 1). Kako su navedene odredbe previše opšte i obuhvataju sve forme izražavanja ideja, treba da se usredsredimo na propise koji bliže uređuju oblast javnog informisanja.

Zakon o javnom informisanju koji je trenutno na snazi u čl. 11 propisuje definiciju javnog glasila: “Javna glasila su novine, radio programi, televizijski programi, servisi novinskih agencija, Internet i druga elektronska izdanja navedenih javnih glasila [...]” (Zakon o javnom informisanju, 2009, čl. 11, stav 1). Stoga se na osnovu navedene definicije može zaključiti da su prema važećoj regulativi “onlajn mediji” u Srbiji samo Internet i druga elektronska izdanja tradicionalnih medija, kao i da nijedna druga vrsta onlajn medija nije regulisana zakonom ili

nekim drugim aktom. Takođe, smatramo da treba spomenuti da se u navedenom zakonu nigde više ne spominje termin Internet niti elektronsko izdanje.

Drugi zakon koji je veoma relevantan za ovu oblast je **Zakon o elektronskoj trgovini**. Sam naziv nam ne ukazuje na jaku vezu ovog akta sa onlajn medijima, ali je upravo u oblasti isključenja od odgovornosti izuzetno važan. Zakon o elektronskoj trgovini je usklađen sa Direktivom Evropske unije o elektronskoj trgovini 2000/31/EC⁴. Ovim zakonom se između ostalog uređuju uslovi i način pružanja usluga informacionog društva. Prema članu 3. ovog zakona, pružalac usluga informacionog društva “[...] je pravno lice ili preduzetnik, kao i fizičko lice koje ima svojstvo trgovca u skladu sa zakonom koji uređuje trgovinu, koje pruža usluge informacionog društva“ (Zakon o elektronskoj trgovini, 2013, čl. 3, st. 1, tač. 4). Prema našem mišljenju, pružaocem usluge informacionog društva u skladu sa ovim zakonom može se smatrati pravno lice koje je osnivač javnog glasila, obzirom na to da javno glasilo nema svojstvo pravnog lica da je odgovornost na njegovom osnivaču i ostalim fizičkim licima, kao i Internet platforme, kao što su društvene mreže, forumi i sl, a koje nemaju uređivačku kontrolu u obliku premoderacije ali moraju biti registrovani kao pravna lica ili preduzetnici. U ovoj oblasti nema relevantne sudske prakse, ali smatramo da bi ovakvo tumačenje bilo jedino ispravno.

Važno je napomenuti da je prema Direktivi Evropske unije o elektronskoj trgovini 2000/31/EC pružalac usluge informacionog društva svako fizičko ili pravno lice koje pruža uslugu informacionog društva (Direktiva Evropske unije o elektronskoj trgovini 2000/31/EC, čl.2 stav 1 tačka b). Naš zakon nije u potpunoj saglasnosti sa Direktivom u pogledu ovog pitanja, jer za fizičko lice zahteva dodatni element, a to je da bude registrovano kao preduzetnik.

U skladu sa ovakvim tumačenjem bi se mogao promeniti čl. 16 Zakona o elektronskoj trgovini koji propisuje isključenje odgovornosti pružaoca usluga informacionog društva:

Pružalac usluga koji prenosi elektronske poruke koje mu je predao korisnik usluga, nije odgovoran za sadržaj poslate poruke i njeno upućivanje, ako nije:

⁴ Videti Direktivu Evropske unije o elektronskoj trgovini 2000/31/EC: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:178:0001:0016:EN:PDF>

- 1) *inicirao prenos;*
- 2) *izvršio odabir podataka ili dokumenata koji se prenose;*
- 3) *izuzeo ili izmenio podatke u sadržaju poruke ili dokumenata;*
- 4) *odabrao primaoca prenosa. [...]* (Zakon o elektronskoj trgovini, 2013).

Navedena odredba bi trebalo da pruži sigurnost onlajn izdanjima javnih glasila, kako ne bi snosili odgovornost za sadržaje čiji nisu autori, odnosno ako nisu obavješteni o postavljanju određenog sadržaja. “U sajber prostoru je daleko teže dati odgovore na pitanja odgovornosti i štete usled činjenice da nije jednostavno utvrditi ko je izneo određen stav ili postavio određeni sadržaj. Dodatna specifičnost se ogleda u činjenici da se većina javno objavljenog sadržaja fizički nalazi na serverima kojim upravljaju posrednici (“*intermediary*”), a ne lica koja su taj sadržaj kreirala i objavila” (SHARE Defense, 2013f). U ovom kontekstu trebalo bi da spomenemo i tzv. “notice-and-takedown” proceduru, mehanizam pomoću koga pružaoci usluga informacionog društva mogu da uklone nezakonite, odnosno neprihvatljive sadržaje. Organizacija “Article 19” opisuje “notice-and-takedown” sisteme kao način da privatna lica ili državni organi Internet posrednicima pošalju obavještenje (“notice”) da je neki podatak navodno nezakonit i da ga treba ukloniti. Ova procedura može da se primeni u više slučajeva (povreda časti i ugleda, kršenje prava intelektualne svojine...) i ukoliko pružalac usluge ne ukloni sadržaj po prijemu obavještenja, može da bude odgovoran ukoliko je postavljanjem tog sadržaja zaista prekršen zakon (videti Article 19, 2013).

Poslednjim izmenama Zakona o elektronskoj trgovini i u našem zakonodavstvu je uspostavljena osnova za “notice-and-takedown” proceduru. Stav 4 člana 20 uvodi koncept “obavještenja o nedopuštenom delovanju ili podatku” i propisuje da ono “[...] mora da sadrži podatke o pošiljaocu obavještenja, preciznom opisu mesta na internet stranici, odnosno drugom elektronskom prikazu na kojem se javlja nedopušteni podatak, kao i obrazloženje nedopuštenosti” (Zakon o elektronskoj trgovini, 2013, čl. 20, st. 4). Ova procedura je veoma značajna zbog toga što postoji mogućnost da Internet platforme i oštećene strane reše spor bez pokretanja sudskog postupka, imajući u vidu ogroman broj potencijalnih sporova. Iako ova procedura još uvek nije zaživela u našoj praksi smatramo da je veoma efikasna i da bi je trebalo primenjivati.

3. Regulativa u pripremi

Medijska reforma, jedno od naročito aktuelnih pitanja u proteklih nekoliko godina, prevashodno obuhvata donošenje tri nova zakona: Zakon o javnom informisanju i medijima, Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnim medijskim servisima. Mi ćemo se u ovom radu osvrnuti na nacrt Zakona o elektronskim medijima i nacrt Zakona o javnom informisanju i medijima zbog toga što oni mogu da se odnose na i onlajn medije. Navedeni zakoni su u proceduri i trebalo bi da budu usvojeni u toku ove godine.

Nacrt zakona o javnom informisanju i medijima više nije javno dostupan, stoga nam je trenutni tekst nacrta nepoznat. U prvoj verziji Nacrta ovog zakona se nalazila definicija medija koja je glasila: “Pod medijem se u smislu ovog zakona naročito podrazumevaju dnevne i periodične novine, radio program i televizijski program, novinska agencija i elektronsko izdanje ovih medija, kao i samostalno elektronsko izdanje koje se distribuira putem interneta i drugih mreža elektronske komunikacije.” (Nacrt Zakona o javnom informisanju i medijima, 2013). U skladu sa ovakvom definicijom pod samostalno elektronsko izdanje koje se distribuira putem interneta i drugih mreža elektronske komunikacije se hipotetički mogu podvesti sve vrste digitalnih i građanskih medija uključujući blogove, web i mobilne platforme, forume, twitter naloge, facebook page-ove i druge Internet servise koji se bave obaveštavanjem javnosti o pitanjima od javnog interesa. (SHARE Defense, 2013a). Ovakva definicija, za razliku od važećeg Zakona o javnom informisanju, dodatno reguliše Internet prostor, što se jasno i nedvosmisleno može zaključiti njenim tumačenjem. Regulativa bi se tako proširila i na samostalna elektronska izdanja koja se distribuiraju putem Interneta, što bi imalo nepovoljno posledice po pravo na slobodnu razmenu informacija.

Na navedeni Nacrt zakona SHARE Fondacija je poslala komentar koji je sadržao i sledeći predlog amandmana na član 28, u kome je navedeno šta se sve ne smatra medijem:

Ne smatraju se samostalnim elektronskim izdanjem, elektronske platforme poput Internet foruma, društvenih mreža i drugih platformi koje omogućavaju slobodnu razmenu informacija, stavova i mišljenja njenih članova, niti bilo koje drugo

iznošenje informacija, stavova ili mišljenja, putem samostalnih elektronskih publikacija poput blogova, web prezentacija i sličnih elektronskih prezentacija osim ukoliko izdavač ne podnese registracionu prijavu Registru medija u skladu sa ovim zakonom. (SHARE Fondacija, 2013a).

Unošenjem ovakve odredbe u finalni tekst zakona preciziralo bi se značenje samostalnog elektronskog izdanja i dodatno suzila neprecizna i široka definicija, koja bi u velikoj meri ograničila slobodu izražavanja. Prema poslednjoj verziji Nacrta zakona u koju smo imali uvid, u čl. 27, st. 2 navedeno je šta se smatra medijem u smislu tog zakona, odnosno dnevne i periodične novine, servisi novinskih agencija i elektronska izdanja ovih medija, radio program i televizijski program, kao i samostalna elektronska izdanja koja se distribuiraju putem Interneta i drugih mreža elektronske komunikacije, registrovanih u registru medija u skladu sa zakonom.

Takođe, poslednje informacije koje smo imali o Nacrtu zakona su ukazivale na to da se pod medijima neće podrazumevati platforme (forumi, društvene mreže i druge platformi koje omogućavaju slobodnu razmenu informacija, ideja i mišljenja korisnika) niti bilo koja druga samostalna elektronska publikacija (blogovi, veb-prezentacije i slično), osim onih koje su registrovane u Registru medija, u skladu sa zakonom. Nadamo se da će ovakva odredba biti uneta u finalnu verziju teksta zakona, jer jedimo na taj način digitalne platforme definitivno neće biti zakonski regulisane.

Nacrt zakona o elektronskim medijima se prvi put pojavljuje u našoj legislativi pod ovim imenom i treba da zameni važeći Zakon o radiodifuziji. Prva verzija Nacrta zakona (čl. 5, st. 1, tač. 1) u koju smo imali uvid definiše elektronski medij kao program radija i televizije, uključujući i njihova elektronska, odnosno Internet izdanja, kao i programske sadržaje koji su putem mreža elektronskih komunikacija dostupni na zahtev (videti Nacrt zakona o elektronskim medijima, 2013). Jasno je da se ovaj zakon prevashodno odnosi na televiziju i radio i sa njima povezane usluge koje su sada dostupne i preko Interneta.

Naročito problematična je bila tačka 17 prvog stava člana 5. Nacrta, u kojoj je navedeno sledeće: “elektronska izdanja su uređivački oblikovane internet stranice ili portali koji sadrže elektronske

verzije štampanih medija ili informacije iz medija, na način da su dostupni javnosti (elektronska izdanja nisu elektronske publikacije koje su dostupne na internetu);“ (Nacrt Zakona o elektronskim medijima, 2013). Čitajući ovu odredbu dolazi se do zaključka da je potpuno nejasno kakva je razlika između elektronskog izdanja i elektronske publikacije (koja uzgred nigde nije bila definisana u predlogu zakona), što može da dovede do veoma “slobodnog” tumačenja zakona.

Član 24. Nacrta zakona je izazvao posebnu zabrinutost stručne javnosti. Naime, ovim članom je prvobitno bilo propisano da Republička radiodifuzna agencija (RRA) ima ovlašćenje da sprovodi kontrolu nad elektronskim izdanjima, dok bi nad elektronskim izdanjima štampanih medija i “samostalnim Internet izdanjima” nadzor vršilo Ministarstvo kulture i informisanja (videti SHARE Defense, 2013b). Navedena zakonska rešenja bi RRA dala zaista prevelika ovlašćenja, kojima bi digitalno okruženje moglo da se stavi pod visok nivo kontrole regulatornog tela čija je prvenstvena uloga nadzor tradicionalnih radiodifuznih medija, odnosno radija i televizije. Još više iznenađuje predlog da Ministarstvo kulture nadgleda sajtove štampanih medija i samostalna Internet izdanja, jer bi se na taj način pod regulaciju definitivno stavio čitav informacioni prostor na Internetu u Srbiji, bez obzira da li se radi o onlajn izdanjima tradicionalnih medija ili digitalnim platformama koje služe za razmenu sadržaja koji kreiraju korisnici. Takođe, u samom nacrtu zakona nigde nije definisano koju vrstu kontrole i u kom obimu može vršiti nadležno Ministarstvo, kao i koje mere može izreći, što stvara veliku pravnu nesigurnost u ovom slučaju, posebno imajući u vidu da su Internet izdanja štampanih medija u samoregulatornoj nadležnosti Saveta za štampu.

SHARE Fondacija je na Nacrt zakona o elektronskim medijima takođe poslala komentare Ministarstvu kulture i informisanja. Naši predlozi kako bi delovi spornih članova trebalo da glase su se pre svega odnosili na delove spomenute delove članova 5. i 24. Predložili smo da se “elektronsko izdanje” definiše kao Internet stranica elektronskih medija koja je urednički oblikovana i pruža audio-vizuelnu medijsku uslugu u skladu sa zakonom, uz važnu napomenu da se to ne odnosi na aktivnosti koje nisu ekonomske i koje kao takve ne predstavljaju konkurenciju audio-vizuelnim medijskim uslugama, kao što su privatni Internet sajtovi ili platforme za pružanje i distribuciju audio-vizuelnih sadržaja i ideja koje stvaraju sami korisnici u okviru

njihovih interesnih zajednica. Naš predlog je bio i da regulator (RRA) sprovodi kontrolu samo nad elektronskim izdanjima i da se bilo kakav nadzor koje bi Ministarstvo vršilo ukloni iz Nacrta (videti SHARE Fondacija, 2013b).

Cilj SHARE Fondacije je bio da novi zakon koji bi regulisao oblast elektronskih medija bude usklađen sa Direktivom Evropske unije o audio-vizuelnim medijskim servisima 2010/13/EU⁵. “Navedena Direktiva se [...] odnosi na TV usluge (linearne i on-demand). Internet mediji nisu predmet njene regulacije, na šta eksplicitno upućuje i Recital 21 Direktive, koji između ostalog propisuje da pod definiciju audio vizuelnih medijskih usluga ne spadaju usluge koje nisu komercijalne i koje nemaju takav karakter da se „nadmeću na tržištu” sa TV uslugama (kao što su privatni sajtovi)” (SHARE Defense, 2013c).

Poslednje informacije do kojih smo došli u vezi sa Nacrtom zakona o elektronskim medijima ukazuju na to da RRA ipak neće vršiti kontrolu nad Internetom, već samo nad sadržajima koji predstavljaju reemitovan program radija ili televizije na njihovim sajtovima, kao i nad “*webcasting*” uslugama radija i televizije. Takođe, pojam elektronskih izdanja bi trebalo da bude uklonjen iz zakona.

4. Samoregulacija

U mnogim zemljama sveta već dugi niz godina postoje saveti za štampu ili medije, koji kao samoregulatorna tela promovišu etičke standarde novinarske profesije i vode računa da ih se mediji pridržavaju. Kao neke od razloga zašto je medijima potrebna samoregulacija Harašti (Haraszti) između ostalog navodi očuvanje uredničke slobode, minimizovanje državne intervencije u medijsku sferu, promovisanje kvalitetnih medijskih sadržaja, kao i da ona predstavlja dokaz odgovornosti medija (videti Haraszti, 2008: 12).

Iako Internet treba da bude slobodan, otvoren i decentralizovan, sloboda govora nije

⁵ Videti Direktivu Evropske unije o audio-vizuelnim medijskim servisima 2010/13/EU: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:01:EN:HTML>

neograničena u sajber prostoru. Ipak, državna intervencija može samo da dovede do neproporcionalnog ograničavanja slobode izražavanja na Internetu. Stoga smatramo da odgovarajući regulatorni model za onlajn/digitalne medije treba da bude samoregulacija, a upravo telo poput Saveta za štampu može da ima značajnu ulogu u ostvarenju te ideje (videti SHARE Defense, 2013e).

Savet za štampu je u Srbiji osnovan tek 2009. godine, kao nezavisno, samoregulatorno telo koje bi pratilo primenu i poštovanje Kodeksa novinara Srbije u štampanim medijima i rešavalo po žalbama pojedinaca i institucija na sadržaje koje objavljuju štampani mediji i njihova izdanja na Internetu. Savet vrši i posredovanje između oštećenih pojedinaca ili institucija i redakcija medija. Takođe, Savet objavljuje javne opomene za kršenje etičkih i profesionalnih standarda navedenih u Kodeksu novinara Srbije.⁶

U punoj nadležnosti Saveta do skoro su bili samo štampani mediji i njihova onlajn izdanja. Međutim, Savet za štampu je nedavno proširio svoju nadležnost tako da može da donosi odluke i izriče javne opomene i medijima koji nisu prihvatili punu nadležnost (tzv. ograničena nadležnost Saveta). Prema Statutu Saveta za štampu, medijima se smatraju štampani mediji i njihova izdanja na svim platformama, novinske agencije i informativni portali (videti Statut Saveta za štampu, 2013, čl. 8). Komisija za žalbe je jedan od organa Saveta za štampu koja rešava po žalbama ovlašćenih podnosilaca povodom sadržaja objavljenih u medijima.

U skladu sa ograničenom nadležnošću Saveta za štampu, protiv svakog štampanog medija, novinske agencije ili informativnog portala može se podneti žalba Savetu za štampu, ukoliko određeno lice smatra da je povređen Kodeks novinara Srbije. U okviru novoosnovane ograničene nadležnosti, SHARE Fondacija je u ime Sajmona Vilsona krajem oktobra 2013. godine podnela žalbu protiv Internet portala “Teleprompter”, koji nije registrovan kao javno glasilo, niti je član Asocijacije medija ili Lokal pressa (videti SHARE Defense, 2013e). Savet za štampu je prihvatio nadležnost i doneo odluku da izrekne javnu opomenu portalu “Teleprompter”, koji je u ovom slučaju prekršio više načela i etičkih standarda Kodeksa novinara Srbije (videti Žalbeni postupak SHARE Fondacije protiv portala “Teleprompter”, 2013).

⁶ Za više informacija o Savetu za štampu videti: <http://www.savetzastampu.rs/latinica/o-nama>

Pošto je postojala nejasnoća da li se ograničena nadležnost Saveta može primeniti i na portale koji nisu registrovani kao javna glasila, možemo da kažemo da je prihvatanjem nadležnosti u navedenoj žalbi uspostavljena praksa i da je ta nedoumica otklonjena. Ovo je odličan primer koji se može naći u postojećoj praksi Saveta za štampu, jer pokazuje kako se samoregulacija efikasno primenjuje i na onlajn medije, odnosno portale koji nemaju svojstvo javnog glasila.

5. Zaključna razmatranja

Kada je reč o perspektivi onlajn/digitalnih medija, jedna od važnijih tema za raspravu će svakako biti modeli upravljanja sadržajem koji kreiraju sami korisnici. Kako se broj platformi povećava i kako količina kreiranog sadržaja konstantno raste, potrebno je pronaći efikasne mehanizme zaštite prava pojedinaca u sajber prostoru, a da se istovremeno ne ugrožava sloboda izražavanja. Veliki problem predstavlja i to što širom sveta mnogi režimi blokiraju i filtriraju sadržaje na Internetu, naročito kanale društvenih mreža.

U poslednje vreme se vodila intenzivna debata o komentarima posetilaca na informativnim portalima. Ono na šta mali broj ljudi obraća pažnju govoreći o komentarima je način na koji se vrši njihovo uređivanje na sajtu, odnosno moderacija. Postoje dva osnovna vida moderacije komentara: **premoderacija** i **postmoderacija**. Kada se na portalu vrši premoderacija, to znači da se komentari proveravaju pre objavljivanja, kako bi se utvrdilo da li su u skladu sa zakonom, pravilima korišćenja, uređivačkom politikom i slično. Postmoderaciju karakteriše objavljivanje svih pristiglih komentara i uklanjanje onih komentara koje korisnici označe kao neprihvatljive, po “*notice-and-takedown*” proceduri o kojoj smo već govorili. Premoderacija je problematična iz više razloga: izdavač je pravno odgovoran za sve komentare koje objavi, ne postoje jasna merila ko je kompetentan da cenzuriše sadržaj, nedostatak resursa, odnosno moderatora itd. Sa druge strane, prednosti postmoderacije su optimizacija upravljanja sadržajem koji kreiraju korisnici, mogućnost da moderaciju vrši manji broj kompetentnih pojedinaca uz pomoć onlajn zajednice (koja zapravo treba da procenjuje šta je “neprihvatljiv” komentar) kao i smanjenje

ukupnih troškova vršenja moderacije (videti SHARE Defense, 2013d).

Imajući u vidu sve aspekte položaja digitalnih medija o kojima smo govorili, od izuzetne je važnosti da ove platforme i u budućnosti ostanu van regulatornog okvira koji je osmišljen pre svega za tradicionalne medije. Kao što smo mogli da vidimo, pokušaji da se društvene mreže, blogovi i slične platforme stave pod regulaciju su više nego očigledni. Kako bi korisnici mogli i dalje slobodno da koriste ove platforme za razmenu ideja, mišljenja i informacija, neophodno je razviti i promovisati samoregulatorne mehanizme i taj proces treba da karakteriše “multi-stakeholder” pristup, odnosno učešće civilnog društva, kompanija i drugih relevantnih aktera.

Literatura

- Article 19, Internet Intermediaries: Dilemma of Liability Q and A, 2013. Link: <http://www.article19.org/resources.php/resource/37243/en/internet-intermediaries:-dilemma-of-liability-q-and-a>. Datum pristupa: 8.1.2014. Vreme pristupa: 18:11h.
- Direktiva Evropske unije o audio-vizuelnim medijskim servisima 2010/13/EU. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:095:0001:01:EN:HTML>. Datum pristupa: 12.1.2014. Vreme pristupa: 16:24h.
- Direktiva Evropske unije o elektronskoj trgovini 2000/31/EC. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2000:178:0001:0016:EN:PDF>. Datum pristupa: 12.1.2014. Vreme pristupa: 16:25h.
- Grković, B, Stefan Živković primer građanskog novinarstva, Blic Online, 5.8.2011. Dostupno na: <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/269837/Stefan-Zivkovic-primer-gradjanskog-novinarstva>. Datum pristupa: 9.1.2014. Vreme pristupa: 18:01h.
- Haraszti, Miklos, The merits of media self-regulation: balancing rights and responsibilities, *The Media Self-regulation Guidebook: all questions and answers* (edited by Adeline Hulin and Jon Smith), 9-19, OSCE Representative on the Freedom of the Media, Vienna, 2008.
- Harkin, Juliette et al, User-generated content in traditional media, *2013 Social Media Guidebook* (ed. by C. Möller and M. Stone), 21-41, OSCE Representative on the

Freedom of the Media, Vienna, 2013.

- Jakubowicz, Karol, *Media revolution in Europe: ahead of the curve*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2011.
- Joint Declaration on Freedom of Expression and the Internet, OSCE, 2011. Link: <http://www.osce.org/fom/78309>. Datum pristupa: 7.1.2014. Vreme pristupa: 22:34h.
- Möller, Christian, Today's news is social, *2013 Social Media Guidebook* (ed. by C. Möller and M. Stone), 13-18, OSCE Representative on the Freedom of the Media, Vienna, 2013.
- Nacrt Zakona o elektronskim medijima, 2013.
- Nacrt Zakona o javnom informisanju i medijima, 2013.
- Savet za štampu | O nama. Dostupno na: <http://www.savetzastampu.rs/latinica/o-nama>. Datum pristupa: 12.1.2014. Vreme pristupa: 16:06h.
- SHARE Defense - SHARE Fondacija, Reakcija Share-a na pokušaj Srbije da reguliše sajber prostor kroz medijske zakone, 2013a (29.3.2013). Dostupno na: <http://shareconference.net/sh/defense/reakcija-share-na-pokusaj-srbije-da-regulise-sajber-prostor-kroz-medijske-zakone>. Datum pristupa: 9.1.2014. Vreme pristupa: 18:39h.
- SHARE Defense - SHARE Fondacija, Internet dobija kontrolore: Regulisanje sadržaja online medija pod RRA i Ministarstvom prema novom Zakonu o elektronskim medijima? 2013b (11.10.2013). Dostupno na: <http://www.shareconference.net/sh/defense/internet-dobija-kontrolore-regulisanje-sadrzaja-online-medija-pod-rra-i-ministarstvom-prema>. Datum pristupa: 10.1.2014. Vreme pristupa: 18:20h.
- SHARE Defense - SHARE Fondacija, Odbrana onlajn medija: Da li će država zaokružiti kontrolu nad Internetom? 2013c, (21.10.2013). Dostupno na: <http://www.shareconference.net/sh/defense/odbrana-onlajn-medija-da-li-ce-drzava-zaokruziti-kontrolu-nad-internetom>. Datum pristupa: 10.1.2014. Vreme pristupa: 21:46h.
- SHARE Defense - SHARE Fondacija, Odgovornost posrednika i onlajn komentari, 2013d (23.10.2013). Dostupno na: <http://shareconference.net/sh/defense/odgovornost-posrednika-i-onlajn-komentari>. Datum pristupa: 11.1.2014. Vreme pristupa: 16:55h.
- SHARE Defense - SHARE Fondacija, Podneta žalba Savetu za štampu zbog pisanja portala “Teleprompter”, 2013e (31.10.2013). Dostupno na: <http://shareconference.net/sh/defense/podneta-zalba-savetu-za-stampu-zbog-pisanja>

[portala-teleprompter](#). Datum pristupa: 10.1.2014. Vreme pristupa: 21:54h.

- SHARE Defense - SHARE Fondacija, Sloboda govora, razmena sadržaja & odgovornost u online prostoru: posrednici & “Notice and takedown” procedura, 2013f (6.12.2013). Dostupno na: <http://shareconference.net/sh/defense/sloboda-govora-razmena-sadrzaja-odgovornost-u-online-prostoru-posrednici-notice-and-takedown>. Datum pristupa: 9.1.2014. Vreme pristupa: 13:46h.
- SHARE Fondacija, Komentar na Nacrt zakona o javnom informisanju i medijima, 2013a, 22.3.2013. Dostupno na: http://www.shareconference.net/sites/default/files/amandman_zoji_share_22mar13.pdf. Datum pristupa: 9.1.2014. Vreme pristupa: 18:57h.
- SHARE Fondacija, Komentar na Nacrt zakona o elektronskim medijima, 2013b, 21.10.2013. Dostupno na: <https://docs.google.com/document/d/1StlnshzFVsjH4D2KucUfXJDbaXN3oVisrpmxSHInJhE/edit#heading=h.gjdgxs>. Datum pristupa: 10.1.2014. Vreme pristupa: 18:31h.
- Statut Saveta za štampu, 2013. Dostupno na: <http://www.savetzastampu.rs/latinica/statut>. Datum pristupa: 10.1.2014. Vreme pristupa: 21:14h.
- Ustav Republike Srbije, 2006. Dostupan na: http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf. Datum pristupa: 8.1.2014. Vreme pristupa: 17:03h.
- Zakon o elektronskoj trgovini, 2013. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_elektronskoj_trgovini.html. Datum pristupa: 12.1.2014. Vreme pristupa: 16:29h.
- Zakon o javnom informisanju, 2009. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju.html. Datum pristupa: 12.1.2014. Vreme pristupa: 16:30h.
- Žalbeni postupak SHARE Fondacije protiv portala Teleprompter, javna opomena doneta 27.11.2013. Dostupno na: <http://www.savetzastampu.rs/latinica/zalbeni-postupci/1100>. Datum pristupa: 12.1.2014. Vreme pristupa: 16:09h.

Dorđe Krivokapić

Faculty of Organizational Sciences, University of Belgrade

Bojan Perkov

SHARE Defense - SHARE Foundation

Nevena Krivokapić

SHARE Defense - SHARE Foundation

Regulatory framework for online media in Serbia

Summary

The Internet and its development has created a whole new environment which provided users the opportunity to express their ideas and opinions, as the majority of them were unable to do so in the era of traditional media. Because digital media platforms like blogs and social networks are becoming increasingly influential, it is important to consider their legal implications. In this paper, we will try to explain the position of the online/digital media in the Serbian media legislation framework.

Key words

online media, Internet, digital platforms, media law